

CARL ROBERT JAKOBSONI MÕTTEID PÕLLUMAJANDUSE ARENDAISEL

J. Kuum

SUMMARY: Principles of C. R. Jakobson's agricultural Development underlying. C. R. Jakobson, enlightener and democrat set out to reorganize Estonian peasant farming in 1868. He demanded that peasants should be given professional education and he organized agricultural societies for them. In the societies he made numerous reports, carried out demonstrations, ploughing competitions, etc. He used agricultural societies in his struggle against landlords.

C. R. Jakobson laid the foundation of the Estonian agricultural literature, publishing in 1869 the first farming handbook to be followed by a series of others textbooks. In 1848 at Viljandi he started to issue his newspaper "Sakala" in the supplement of which many agricultural articles appeared. C. R. Jakobson laid down first programme for the development of Estonian peasant farming in which he stressed that in our agriculture the basic branch of production should be dairy husbandry and butter-making, additional activities being pig breeding, gardening, etc. His work in the developing of agriculture was an extensive and successful one. C. R. Jakobson was the first cooperative agronomist-consultant in Estonia.

C. R. Jakobsoni sünnist (26. VII 1841) möödub tänavu 160 a., mistõttu vaatame tema mõningaid seisu-kohti põllumajanduse arendamise alal.

Teoorjuse vastu võitlemine

19. sajandi esimesel poolel toimus nii meil kui ka kogu Venemaal feodaal-pärisorjusliku majanduse üha süvenev laostumine ja kapitalistlike tootmissuhete kujunemine. Pärast 1816. ja 1819. a. talurahvaseaduste kehtestamist olid Eesti- (Põhja-Eesti) ja Liivimaa (Lõuna-Eesti) mõisnikel teoreetiliselt kõik võimalused nõuda taludelt raharenti ja asendada teotöö mõisapõldudel palgatööga, s.t. minna üle mõisate kapitalistlikule majandamisele. Tegelikult toimus kapitalismile üleminek Eesti põllumajanduses liiga aeglaselt ja talurahvale kannatuslikult. Mõisnikud ei tahtnud kuidagi loobuda teoorjuslikust majandussüsteemist, mis sai tootlike jõudude arengu üheks olulisemaks piduriks talumajapidamises. 1868. aastal oli ametlikult teorent küll kaotatud, kuid ainult talumaal: mõisamaal, samuti kvootemaal (Lõuna-Eestis) ja kuuendikumaal (Põhja-Eestis) oli selle kasutamine lubatud. Paljudel juhtudel kasutati teorenti veel ka ebaseaduslikult (rendilepingud puudusid üldse või olid nn. segarendilepingud) ning 1870-ndate aastate keskpaiku ilmnes ka mõisnike püüd teorenti suurendada. Teorendi vastu astus teravalt välja C. R. Jakobson. Juba 1870. aastal esines ta põllumeeste seltsides sõnavõttudega teoorjuse vastu ning astus *Sakalas* (1878) selle vastu otseselt välja. C. R. Jakobson rõhutas, et teorendi säilitamine on otse seadusevastane, kuid mõisnikud "tahavad odavalt oma töö ära teha ja sellepärast hoiavad mõned mõisapidajad väga seadusevastaste segarendi kontraktide poole, sest nende kontraktide järele peab rentnik poole ja koguni kolmanda jao hinnaga mõisale tööd tegema" (Sakala, 1981, nr. 17). Jakobsoni rünnak teoorjuse vastu ei piirdunud ainult kirjutamisega *Sakalas*, vaid ta kandis kaebuse teoorjuse seadusevastase püsimise eest riigivõimude ette. 1881. a. veebruaris Riias toimunud esimesel Baltimaade põllumeesteseltside kongressil avaldati tema koostatud kirjalik esitis, milles nõuti teoorjuse kaotamist.

Ta võitles ka kõrgete rendihindade vastu üldse, näidates, et suure rendi tõttu talupojad laostusid ja põllumajanduse edusammud muutusid võimatuks. Hukka mõistis ta ka lühiajalised rendilepingud, mis takistasid talumajanduse arendamist (Sakala, 1881, nr. 18). Sellist võitlust tuleb kõrgelt hinnata.

Haridus ja teadus põllumajanduses

C. R. Jakobsoni avalik tegevus põllumajanduse alal algas 1868. aastal, mil ta Eesti Postimehes (5. VI 1868, nr. 23) avaldas kirjutise "Veel mõni sõna põllutöö asjust". Selles ta märgib, et "põllumeeste koolisid meil ei ole, ja suuremas osas mõisateski küntakse ikka veel sellesama ennemuistse adraga (hark- ja vannasader – J. K.), millega eestlased 700 aastat tagasi oma põlde kündsid". Ja tööpoolest toimus tol ajal teraviljapõldude küündmine ja seemendamise suures osas veel hark- või vannasadraga. Samas kirjutises nõuab ta talupoja kutsehariduse parandamist ja põllumajanduskoolide asutamist, öeldes: "Oleks meil põllumeeste koolid ja ajalehed (ajakirjad – J. K.) olnud, siis saanuks uuendusi viia kiiremini ellu." Edasi ta räägib, et "meie põlluharimise kord ei või enne paremaks minna, kui meil oma põllumeeste kooli ei ole... Sellel koolil peab oma tükk maad olema, kus kõige paremad põlluharimise riistad ära proovitakse ja kõige mõnusamad viisid teaduse põhja peal üles

ehitatakse. Sealt viiksid neid siis õpilased ruttu igale poole laiali ja kaua aega ei saaks mööda minema, kus eestlased oma põlluharimise korras tõesti muudest Euroopa rahvastest enam sugugi taga ei seisaks”. Siit näeme, et C. R. Jakobson hindab kõrgelt põllumajandusliku hariduse andmist ja põllumajanduslike küsimuste lahendamist teaduslike uuringutega. Märkimisväärne on just see, et C. R. Jakobson rõhutas põllumajanduses nii tugevalt teaduse vajalikkust, öeldes: “Ma ütlesin, et teaduse põhja peal peab kõige mõnusamat põlluharimise viisi üles otsima, – see sõna on väga tähtis... Teaduse teel on meie põlve rahvas nüüd lõppeks ka saladusi kätte saanud, millega neil võimalik on oma maad hukatuse eest hoida ja tema viljasigitavat võimu nõnda üleval hoida, et aeg-ajalt rohkem kasvab, kui kahaneb, mis enne mitte ei olnud.” Ta mõtleb siin viljavaheldusliku külvikorra, mineraalväetiste ja uute mullaharimisriistade kasutusele võtmist.

C. R. Jakobsoni tegevuses oli olulisel kohal põllumajanduse arendamine ja talupoegade kutseoskuste parandamine. Nendele küsimustele lähenes ta mõisnike ja talupoegade vahelise võitluse seisukohalt. Põllumajanduse taseme tõstmist taludes pidas ta vajalikuks selleks, et talupojad saavutaks suurema jõukuse. Ainult jõukas ja seetõttu mõisnikust sõltumatu talurahvas saab alustada mõjusat võitlust saksa aadli võimu hävitamiseks, selgitab C. R. Jakobson oma kirjas J. Kölerile (4. VI 1877).

Põllumajanduse arendamine ja sellesse teaduse aluste sisseviimine oli C. R. Jakobsoni elus väga tähtsal kohal. Selle heaks töötas ta end säästmata. Ta kirjutab J. Kölerile (10. II 1876): “Viimase kolme aasta jooksul olen ma ainuüksi põllumajandust uurinud, ja ma olen omale ülesandeks teinud, sellel alal oma kaasmaalaste seas reformaatorina üles astuda.”

C. R. Jakobson luges neil aastail suurel hulgal väliskirjandust põllumajanduse alalt. Kahtlemata olid tema siirdumisel põllumajandusse suunavateks J. Köleri nõuanne ning Eestist pärineva põllumajandusteadlase Jakob Johnsoni tööde lugemine. Viimane oli agronoomilise haridusega ning teda kutsuti Peterburi Vaba Majandusliku Seltsi kaastööliseks, kus ta avaldas rohkesti põllumajandusalaseid kirjutisi (Kuum, 1976). Neid luges ja sai vaimustust C. R. Jakobson, nagu selgub tema ettekandest Tartu Eesti Põllumeeste Seltsis (4. VII 1870), kus ta Euroopa põllumajandusteaduse saavutusi tutvustades ütles: “Iga haritud rahva juures käisid kaunid uued põlluharimisriistad üle põldude, neid – vana aja vastu – kahe- ja kolmekordsele viljasaagile valmistades, leidsid uued külvikorrad ja külviviisid aset, üksi meie juures ei nähtud neist asjadest midagi ja eestlane higistas oma vanematelt päritud adra ees nagu 700 aastat tagasi, üksi selle vahega, et siis enda pärast ja oma tahtmise järgi higistades, nüüd aga teiste heaks ja võõra kepi sunnil. Viimasel paarikümnel aastal on küll ka ju meie maal hakatud teaduse najal toimendatud põllutööd nägema, aga meie teame väga hästi, et selle eest kõigepealt üht eesti õpetatud meest, dr. Johnsoni, peame tänama, kelle kirjad (trükised – J. K.) küll saksa keeli on kirjutatud, aga siiski eesti rahva auks langevad. Sel viisil näitab, kui tahaks meid ju historia oma sõrmega seepeale juhtida, et eesti rahval ja Eestimaal ka põllutööks üksi eesti meeste käest õnnistust tuleb loota.”

“Teadus ja Seadus põllul”

C. R. Jakobson ei teinud põllumehe kutsehariduse parandamiseks ainult tühje sõnu, vaid asus ise innukalt sellele kaasa aitama. Peterburis kooliõpetajana töötades asus ta põllumajanduse õpikut-käsiraamatut “Teadus ja Seadus põllul” kirjutama, mille I osa ilmuski trükisena 1869. aastal. Nagu tema poolt väljaantud õpikud üldse, oli ka see kirjutatud heal meetodilisel tasemel, mida me loeme esimeseks eestikeelseks põllumajanduse õpikukäsiraamatuks (Kuum, 1996). Raamatu eessõnas ütleb Jakobson elutargalt: “Eelseisva raamatu oleme selle soovimisega välja annud, et ka tema ühes aitaks, meie rahvast nii kaugele saada: “Mõttele enne ja siis hakka peale!” See peaks, meie arvates, iga põllumehe esimene käsk olema, ehk küll meie põllumehed siamaani ilma järele mõtlemata seda tegid, mis nende vanemad ees olid teinud. Muidugi eluõpetus on sagedasti enam väärt kui raamatute õpetus, aga kellel mõlemad on, sellel on ka kahevõrra rammu. Iseäranis sellel mehel, kes noores põlves teadusõpetust on saanud, on hoopis teised ja teravamad silmad kui teistel, ja seda õpetab elu ka seal, kus teine midagi ei mõista näha ega tähele panna. Sellepärast sooviksime, et see raamat ka külakoolides vanemate laste juures pruugitavaks saaks.”

Selle raamatu esimeses peatükis antakse ülevaade põllumajanduse ajaloost ning näidatakse, milline peab olema põllumees ja tema käitumine. Teises peatükis tutvustatakse taimeelu tegureid, kolmandas mullateaduse aluseid, maaparandust, mullaharimisriistu ja mullaharimist, neljandas väetisi, viiendas taime elu ja olemist. Selles antakse ülevaade taime keemilisest koostisest ja anatoomiast ning füsioloogiast, taimehaigustest ja oskussõnadest.

Raamatu “Teadus ja Seadus põllul” II osa käsikiri oli autoril valmis 1869. aastal ja 1871. a. õnnestus sellest trükkida umbes pool (104 lehekülge). Majanduslike raskuste tõttu ei õnnestunud aga trükkimist lõpuni viia ning raamat jäi ilmunuta. Selles osas käsitleti eriti taimekasvatust, umbrohutõrjet, aiandust, üld- ja eriloomakasvatust, söötasid ja söötmist, mesindust, metsandust, taimekaitset, põllumeeste seltse jne.

Nagu raamatu II osa eessõnast selgub, tahtis C. R. Jakobson “ühe eesti õpetatud elajatohtriga seltsis välja anda ka kolmanda jao”, mis aga jäi kirjutamata.

“Teadus ja Seadus põllul” I osa sai kõrge tunnustuse osaliseks. Isegi J. V. Jannsen, kes hiljem C. R. Jakobsoni töid kuigi kõrgelt ei hinnanud, kirjutas ajakirjas “Eesti Põllumees” (1869, nr. 12), et “Teadus ja Seadus põllul” on “...seiaaale ainus raamat, mis põldo ja tema olemist sügavamalt tundma õpetab...”.

Ka Fr. R. Kreutzwald kirjutab *Eesti Postimehes* (1869, nr. 48): “...täname väljaandjat kõige hea tahtmise ja vaeva eest, ja soovime ühtlasi iga mõistliku põllumehe kätte raamatut, kelle seest palju tulutikku juhatast leida on. – Mis enne seda Eestikeele põllumeestele juhatast antud, ei maksa nimetamist, veel vähem nende lugemine silmakulu ja ajaviitmist.”

25 aastat pärast raamatu ilmumist kirjutab ajakiri “Põllumees” (1895, nr. 1): ““Teadus ja Seadus põllul” on esimene suur ja teaduslik põllutöö kiri Eesti keeles, ja selle mõju ning tagajärg meie põllutöö kohta ei ole tõesti väike olnud, vaid ulatub tänapäevani.” See on raamatule kõrge tunnustus.

Milliste raskustega tuli C. R. Jakobsonil raamatu kirjutamisel vajalike oskussõnade loomisel kokku puutuda, selgub tema kirjutisest *Eesti Postimehes* (1869, nr. 51). Ka tänapäeva oskussõnade loojatele peaks tema põhimõtted andma kasulikke näpunäiteid. Jakobson kirjutab: “Kõige esmalt küsisin ma, kui mul ühe asjale üht nime tarvis läks, kas selle asjal ju oma eestikeele nimi rahva suus oli ehk mitte. Oli tal ju oma nimi, siis ma seda nime ka

pruukisin, sest väga laiduväärt on, seal uusi ehk pealegi võeraid nimesi tarvitada, kus neid ju rahva suus liikumas on.

Tõsiselt juhtus sagedaste, et mõnel asjal sugugi eesti nime olemas ei olnud... Seesuguse uue nime otsimise juures tuleb mitme asja peale vaadata: nagu nimelt, kas nad meie kõrvale hästi kõlavad, kas nad iga sügava teaduse tähendusega ühte sünnivad, kas nad kerged on meele pidada, et nad teaduse õppimist liiga raskeks ei teeks..., ka ei tohi nende hulk liig suureks ja kirjuks minna...”

Ajalehe “Sakala” väljaandja

C. R. Jakobsonil oli soov ajalehte välja anda, et selle kaudu õpetada ja kasvatada põllumehi ning pidada vaenlastega poliitilist võitlust. Ta saatis Kurgjalt (17. V 1877) siseministrile palvekirja, milles märkis, et “lehe ülesandeks on eesti rahva hulgas ratsionaalsete põllumajanduslikkude teadmiste levitamine, millisel alal mina kui tegelik põllumees ja kauaaegne kahe põllumeeste seltsi (Viljandi ja Pärnu) president korduvalt tegutsenud olen”. *Sakala* esimene number ilmus Jakobsoni toimetusel 11. märtsil 1878. a. ning võeti talurahva poolt suure vaimustusega vastu. See oli “üks poliitika, kirjanduse ja põllutöö ajaleht”, kus paljud kirjutised olid puht põllumajandusalased. Viimased ilmusid peamiselt *Sakala Lisalehes*, mille esiküljel oli embleemina hõlmader. Ajalehe esimese numbriga juhtkirjas ütles Jakobson: “Ühe põllutöö ajalehe väljaandja peab ise põllumees olema ja põllutöö temale nii selge, et ta kõik need asjad oma silmaga üle võib vaadata. Kui ühe põllutöö ajalehe väljaandja seda mitte ei ole ja kui see ajaleht sel kombel oma kohust mitte ei täida, siis ei ole teda sugugi tarvis...”

Sakala Lisalehes ilmus rohkesti kirjutisi väga mitmesugustelt põllumajanduse erialadelt. Põhiline osa nendest oli C. R. Jakobsoni enda sulest ning suurel määral Pärnu ja Viljandi põllumeesteseltsides peetud ettekannete kokkuvõtted (vt. kirjanduse loend).

Talumajanduse esimene programm

Kui võtame kokku C. R. Jakobsoni kirjutatud raamatute, avaldatud artiklite, põllumeeste seltsides peetud ettekannete ja põllumajandusalaste nõuannete teesid, siis näeme, et tema püstitatud eesmärgid ja sihid moodustavad eesti talurahva põllumajanduse väljaarendamise esimese programmi. Selles lähtus ta veendumusest, et põllumajanduse kaudu kasvab eesti rahva jõukus.

Tema põllumajanduse arendamise programm koosneb kahest osast: 1) põllumehe enda kasvatamine ja talle õiguste nõudmine ja 2) põllumajanduse otsene edasiarendamine. Põllumehe kasvatamisel pidas ta vajalikuks usku maa viljakandvuse suurendamisse, milleks oli vaja anda põllumehele vajalikku haridust. Talus valitsegu kord ja puhtus. Põllumehe elukutse vajab sügavaid teadmisi ja teaduse aluste tundmist. Põllumehel olgu ühistöö tegemiseks vajalikku vaimu ja tahet jne. Teiseks tähtsaks programmi osaks oli tootmise edasiarendamine. Jakobson pidas talumajanduses kõige tähtsamaks karjakasvatusele, põhiliselt piimakarjakasvatusele üleminekut. Põhiline sissetulek pidi tulema piimast. Põllul tuli kasvatada võimalikult rohkem sööta karjale. Suuremat tähelepanu pidi pöörama põllul ristikukasvatusele. Maade kuivendamisel soovitas ta eelistada drenaaži jne. Kuigi see programm koostati üle 100 aasta tagasi, sisaldab ta ka rohkesti selliseid mõtteid ja teese, mille rakendamine on otstarbekas isegi tänapäeva põllumajanduses.

Põllumeeste seltsid

Tähtsal kohal Jakobsoni tegevuses olid eesti põllumeeste seltsid, mille asutamisest, juhtimisest ja tegevusest ta ise suure kiindumusega osa võttis. Ta oli esimese eesti põllumeesteseltsi – Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi – asutajate hulgas ning valiti 1870. aastal selle seltsi abipresidentiks. Samal aastal asutati ka Pärnu ja järgmisel aastal (1871) Viljandi põllumeesteseltsid, kus C. R. Jakobsoni tegevus kujunes väga viljakaks. Ta sai siin põllumeestelt suure poolehoiu osaliseks ning valiti 1874. a. Pärni ja 1876. a. Viljandi põllumeesteseltsi presidentiks. Ainuüksi Pärnu Eesti Põllumeeste Seltsis pidas ta 1871...1872. a. kokku 75 pikemat põllumajandusliku sisuga ettekannet. Kui siia lisada veel ettekanded Viljandi ja Tartu põllumeesteseltsides, siis näeme, millise tohutu õpetustöö ta tegi meie põllumeeste kutsehariduse parandamiseks. Tema töö siin ei piirdunud üksnes ettekannetega, vaid koosolekutel toimus ka näitlik õppetöö.

Näituste ja näitetööde organiseerimine

C. R. Jakobson organiseeris 1877. a. esimese põllumajandusnäituse Pärnus. Siin korraldati ka näitetöid parema või valmistamise tutvustamiseks, milleks kutsuti Soomest kohale instruktor-õpetaja. Samal näitusel demonstreeris C. R. Jakobson ise raamtarude ja kunstkarje kasutamist mesinduses. Selleks tõi ta Kurgja mesilast kohale taru elavate mesilastega. Ta tutvustas siin raamtaru eeliseid, võrreldes senikasutatud pakktarudega. Kuulajad-vaatajad olid sellest vaimustatud ja paljud hakkasid uuendusi ka oma mesilas rakendama.

Kui siia lisada veel tema poolt seltsides korraldatud seemnete ja põllutööriistade ühistellimised seltside kaudu, põllumajanduskirjanduse levitamine, näituste ühisküllastamine jm., siis näeme, et põllumeeste seltsid olid tõelised põllumajanduskoolid või tänapäeva mõttes rahvaülikoolid.

Märkimisväärne on veel see, et C. R. Jakobson korraldas 10. VIII 1874. a. Vändras Kingissepe talu maal Eesti esimesed künnivõistlused. Selle tähistamiseks paigutas Kurgja Talumuuseum sinna 10. IX 1983. a. mälestuskivi.

C. R. Jakobsoni tegevuskava oli väga lai ja sügav. Siin põimiti puhtpõllumajanduslikud küsimused läbi kogu eesti rahva elu ja kultuuri küsimustega ning kõige aluseks seati "*õige talupoeg ise*", kelleks ta oskas eesti põllumeest kasvatada. C. R. Jakobson on tõeliselt esimene iseõppinud eesti ühiskondlik agronoom ja üks esimesi maa-ideologe Eestis.

Ta suri 19. III 1882. a. Vändras Kurgjal.

Kirjandus

Jakobson, C. R. Veel mõni sõna põllutöö asjus. – Eesti Põllumees, 1868, nr. 23.

Jakobson, C. R. Teadus ja Seadus põllul. Neile põllumeestele, kes oma asju mõistuse najal tahavad toimetada. I jagu. – Peterburg, 1869.

Jakobson, C. R. Teadus ja Seadus põllul. Neile põllumeestele, kes oma asju mõistuse najal tahavad toimetada. II jagu. – Peterburg, 1871. Trükitud 104 lk., mille juures trükkimine jäi pooleli. Asub Kurgjal.

Jakobson, C. R. Kuidas põllumees rikkaks saab. – Tartu, 1874.

Jakobson, C. R. Anid, nende kasulik kasvatamine ja nuumamine. – Tartu, 1876.

Jakobson, C. R. Edasi. Pärnu Eesti Põllumeeste Seltsi viies aastapäev ja mis seal tehtud ja nõu peetud. – Viljandi, 1876.

Jakobson, C. R. Eesti hobused, nende mõistlik kasvatamine ja mõistmata rikkumine. – Viljandi, 1876.

Jakobson, C. R. Kes tahab, see mõistab. – Viljandi, 1876.

- Jakobson, C. R. Kuidas karjad ja nende saagid meie põllumeeste rikkuse allikaks saavad. – Tartu, 1876.
- Jakobson, C. R. Üks kõne Pärnu maakonna Eesti põllumeeste seltsis. – Viljandi, 1876.
- Jakobson, C. R. 1880. Sakala kalender põllumeestele. – Viljandi, 1880.
- Jakobson, C. R. Mis Ruhja teekonnal nähtud ja tähele pandud. – Eesti Põllumees, 1870, nr. 9.
- Jakobson, C. R. Mis meie ühe põllutöö ajalehe kohusteks arvame. – Sakala Lisaleht, 1878, nr. 2.
- Jakobson, C. R. Hobune ja tema sündmus. – Sakala Lisaleht, 1878, nr. 2.
- Jakobson, C. R. Pärnu Eesti Põllumeeste Selts. – Sakala Lisaleht, 1878, nr. 2, 4.
- Jakobson, C. R. Viljandi Eesti Põllumeeste Selts. – Sakala Lisaleht, 1878, nr. 2.
- Jakobson, C. R. Soome maa ja soomlased. – Sakala Lisaleht, 1878, nr. 4, 5, 7, 12, 13.
- Jakobson, C. R. Meie metsad. – Sakala Lisaleht, 1878, nr. 4.
- Jakobson, C. R. Mesilased ja nende pidamine. – Sakala Lisaleht, 1878, nr. 7.
- Jakobson, C. R. Albrecht Thaer (1752–1821). – Sakala Lisaleht, 1878, nr. 12.
- Jakobson, C. R. Justus Liebig ja tema õpetus. – Sakala Lisaleht, 1878, nr. 2.
- Jakobson, C. R. Kuidas elajatega ümber peab käidama ja neid hoitama. – Sakala Lisaleht, 1878, nr. 12.
- Jakobson, C. R. Veis ja tema sugulased. – Sakala Lisaleht, 1878, nr. 13, 15.
- Jakobson, C. R. Põllumehe vaenlased ja sõbrad. – Sakala Lisaleht, nr. 15.
- Jakobson, C. R. Rukkima harimisest. – Sakala Lisaleht, 1878, nr. 15, 17.
- Jakobson, C. R. Teretamise kõne Viljandi põllumeeste seltsis. – Sakala Lisaleht, 1878, nr. 17.
- Jakobson, C. R. Peremehed ja sulased. – Sakala Lisaleht, 1878, nr. 30.
- Jakobson, C. R. Mõistusega toimetatud mesilaste pidamine. – Sakala Lisaleht, 1878, nr. 30.
- Jakobson, C. R. Soomemaa karjad. – Sakala Lisaleht, 1878, nr. 30.
- Jakobson, C. R. Koer. – Sakala Lisaleht, 1878, nr. 30, 42, 45.
- Jakobson, C. R. Natukene Inglismaa põllumeeste elust. – Sakala Lisaleht, 1878, nr. 45.
- Jakobson, C. R. Kaks tähelepanemise väärt uut raamatut. – Sakala Lisaleht, 1878, nr. 45.
- Jakobson, C. R. Siga ja tema pidamine. – Sakala Lisaleht, 1879, nr. 2, 18.
- Jakobson, C. R. Umbrohtudest. – Sakala Lisaleht, 1879, nr. 2, 5.
- Jakobson, C. R. Kuidas õunapuu seemneid kõige paremini külitakse. – Sakala Lisaleht, 1879, nr. 2.
- Jakobson, C. R. Tartu Eesti põllumeeste seltsi näitus 1878. – Sakala Lisaleht, 1879, nr. 8.
- Jakobson, C. R. Üleüldine ringvaatus. – Sakala Lisaleht, 1880, nr. 16, 22, 33, 45.
- Jakobson, C. R. Natukene Pärnu koduloomade ja käsitöö näitustest. – Sakala Lisaleht, 1880, nr. 16.
- Jakobson, C. R. Kuidas head puuvaha teha. – Sakala Lisaleht, 1880, nr. 16.
- Jakobson, C. R. Natukene Viljandimaa linaharimisest. – Sakala Lisaleht, 1880, nr. 45.
- Jakobson, C. R. Kuidas maja peab ehitama. – Sakala Lisaleht, 1881, nr. 6, 7.
- Jakobson, C. R. Öuna ja muu viljapuu istutamisest. – Sakala Lisaleht, 1881, nr. 45.
- Kuum, J. C. R. Jakobsoni “Teadus ja Seadus põllul” ning agraarprogramm. – Teadusliku juubelikonverentsi ettekannete materjal. Tartu, 1960.
- Kuum, J. Esimene eesti põllumajandusteadlane Jakob Johnson. – Eesti Põllumajanduse Muuseumi tead. tööde kogumik III, Tartu, 1976.
- Kuum, J. Talurahva õpetaja. – Agraarteadus, nr. 2, 1996.
- Kuum, J. Eesti maaideoloog. – Agraarteadus, nr. 2, 2000.